

In 2008 heeft de Universiteitsbibliotheek Leiden een vroege manuscriptkaart aan kunnen schaffen. Het betrof een proceskaart van de polder Donkersloot. In dit artikel wordt getracht deze kaart te dateren en te achterhalen welke rol deze kaart in de geschillen om de polder Donkersloot gespeeld heeft. Tevens wordt een vergelijking gemaakt met een andere proceskaart van dit gebied die zich in het Regionaal Archief Gorinchem bevindt. Voor het gemak noemen we de kaarten in dit artikel de Leidse kaart en de Gorkumse kaart. Een uitgebreide analyse van de kaart en het proces wordt gepubliceerd in een meerdelige reeks in het *Biesbosch.nu Magazine*.¹

Vroege proceskaarten in Nederland

Er zijn slechts zestien kaarten bekend van Nederlands grondgebied die vervaardigd zijn vóór 1500 of gedateerd zijn circa 1500.² In de loop van de zestiende eeuw, vanaf circa 1535,³ zien we dat de productie van kaarten toeneemt, of dat er althans meer kaarten uit deze periode overgeleverd zijn. Volgens Harvey is het verschil in aantal bewaard gebleven kaarten uit de periode vóór 1500 en de periode 1500-1550 alleen te verklaren uit het feit dat er voor 1500 gewoonweg veel

H. van de Graaf is hoofdredacteur van het digitale *Biesbosch.nu Magazine*. In dit magazine wordt een serie over beide kaarten in relatie tot Donkersloot gepubliceerd en zullen de resultaten van het verdere onderzoek worden gepubliceerd. Meer informatie over en/of lid worden van dit gratis magazine: www.biesbosch.nu.

Drs. M. Storms is conservator kaarten en atlanten van de Universiteitsbibliotheek Leiden. Daarnaast is hij werkzaam als kartografisch redacteur bij uitgeverij HES & De Graaf en is hij redactielid van Caert-Thresoor.

'De polder in kwestie'

De ontdekking van een onbekende zestiende-eeuwse proceskaart van de polder Donkersloot

minder kaarten vervaardigd zijn, en dus niet doordat deze vroegste kaarten grotendeels verloren zouden zijn gegaan.⁴ Veel van de oudste kaarten die in Nederland vervaardigd zijn deden dienst bij juridische kwesties.⁵ Deze kaarten zijn vaak losgeraakt van de bijbehorende juridische documenten. Meestal is uit de teksten op de kaart wel op te maken dat deze een rol heeft gespeeld in een juridische kwestie. Dat is ook het geval op de beide proceskaarten van de polder Donkersloot, die wordt aangegeven als 'de polder in kwestie'.

Gesteggel en gekraakeel

Een 'soap' zouden we het tegenwoordig noemen; gesteggel en gekraakeel tussen de ambachtsheren van de Alblasserdam en de dijkheemraden van de Alblasserwaard over een stuk grondgebied. Het zou zo rond de jaren 1373-1376 beginnen en pas eindigen in 1814; de strijd om de eigendoms- en gebruiksrechten van polder Voor-Donkersloot. Polder Voor-Donkersloot is allang geen polder meer maar een industriegebied gelegen aan wat tegenwoordig de rivier de Noord heet. Het ligt op de zuidoever tussen de dorpen Ridderkerk en Slikkerveer. Op de andere oever ligt de Alblasserwaardse ringdijk tussen Alblasserdam en Kinderdijk. Voor-Donkersloot was ooit Alblasserwaards grondgebied. Een onbedijkt, buitendijks gelegen stuk land direct tegen het zuidwestelijke dijkvak van de Heerlijkheid Alblasserdam. Dit dijkvak had destijds de naam 'Dijk op Donkersloot' grofweg het tegenwoordige Kinderdijk. Het gebied was een niet onaanzienlijk stuk land

waar door diverse partijen aanspraak op gemaakt zou worden en de gemeeden uiteindelijk meer dan vier eeuwen zou bezighouden. Op 2 december 1814 besloot koning Willem I de polder definitief toe te voegen aan Ridderkerk ten koste van Alblasserdam en maakte daarmee een einde aan 440 jaar gesteggel en gekraakeel over een stuk buitendijks land wat eens zo onlosmakelijk verbonden leek met de Alblasserwaard.

De voorgeschiedenis van het gebied

De geschiedenis van Donkersloot begint in de dertiende eeuw. Volgens een charter uit 1280 is er sprake van een Donkersloete en in 1330 een 'pape (geestelijke) van Donkersloete'. De polder is dan nog onbedijkt en alleen voorzien van een kade. Het is niet ondenkbaar dat er plannen waren de polder binnen de ringdijk van de Alblasserwaard te dijken, maar de rivier en de zee had wat anders in petto. Het nog jonge Donkersloot zou het de komende decennia zwaar te verduren krijgen.

In het jaar 1374 spreekt de Tielse kroniek over "tot Pasen durende hoge waterstanden, in Duitsland ontstaan als gevolg van voortdurende zware sneeuwval en grote hoeveelheden smeltwater" en verder "in polder Ryederweer in Holland heeft de overstroming dorpen en kerken verwoest". Tussen 1373 en 1376 is bekend dat er regelmatig ernstige wateroverlast was vanuit zee.⁶ De Tielse kroniek meldt dit ook voor de jaren 1375 en 1376.⁷ Deze stormvloed veroorzaakte grote dijkdoorbraken en langdurige inundaties in de Alblasserwaard. Maar ook het hoge bovenwater vanaf de rivieren en de

daarmee gepaard gaande dijkdoorbraken elders zorgde voor ernstig wateroverlast van binnenuit doordat al het water via de laag gelegen zuidwesthoek de Alblasserwaard moest verlaten.

Uiteindelijk zouden deze factoren, aangevuld met waarschijnlijk veelvuldige aardhaling uit de polder ter versterking van de ringdijk rondom de Alblasserwaard leiden tot een onhoudbare situatie voor Donkersloot. De genadeklap kwam mogelijk pas in 1413 toen er een grote waterlozing door de sluisen van Alblasserdam ging en waardoor er een "grote schuring" in de polder ontstond. Het is niet aannemelijk dat na deze verspoeling nog bewoning op de polder mogelijk was. Waarschijnlijk is de bewoning op Donkersloot langzamerhand na de grote overstromingsjaren in de peri-

ode 1373-1376 en 1406-1413 verlaten. De grote watervloeden bleef niet zonder gevolgen voor het gebied. Mede door uitschuring en verspoeling ontstond er in de tijd, ter plaatse een geheel nieuwe waterstaatskundige situatie. De rivier de Merwede verlegde zijn hoofdstroombed, ging ten zuiden in plaats van ten noorden van Donkersloot stromen en zette daarmee een proces in gang waardoor de Alblasserwaard uiteindelijk een flink stuk van zijn zuidwestelijke punt zou verliezen.

Het verloren Alblasserwaardse deel van Donkersloot is na de eind veertiende- en begin vijftiende-eeuwse overstromingen niet meer dan een 'drijvende' plaat tussen twee rivierlopen waarbij de oude loop van de Merwede langzaam verzandt. Nog jaren zou deze plaat, het

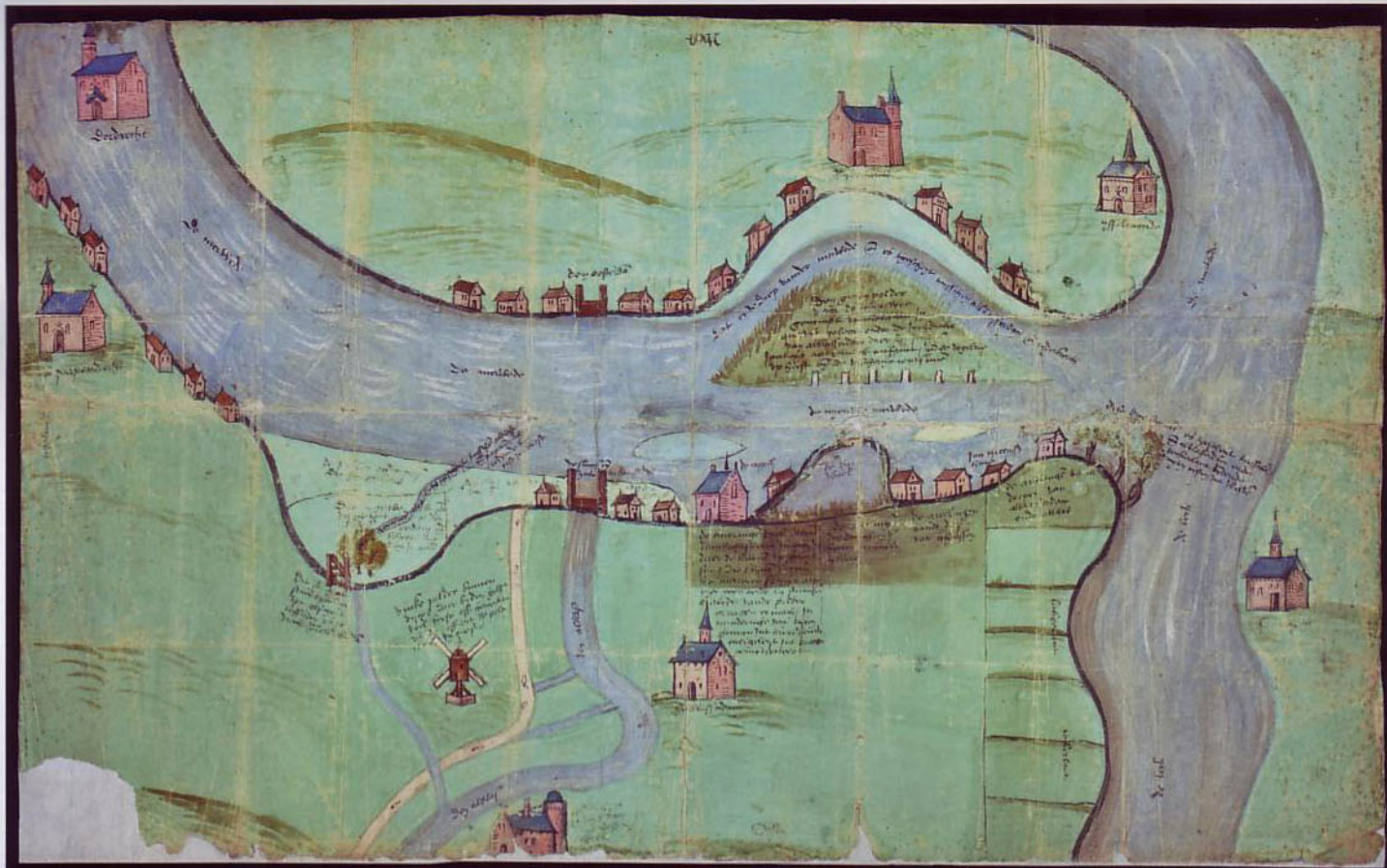
restant van een stukje Alblasserwaard, het domein blijven van jagers en vissers. Pas toen er wat te 'halen' viel, aardhaling bijvoorbeeld voor dijkversterking en men er vee op wilde laten grazen ontstonden er conflicten tussen de ambachtsheren van Alblasserdam en het Hoogheemraadschap en weer later tussen die van Ridderkerk en Alblasserdam.

Twee kaarten

De hier besproken manuscriptkaarten hebben te maken met een proces gevoerd voor het Hof van Holland (1545-1549). De ambachtsheer van Alblasserdam Gotschalck van Outhesden eist hierin zijn rechten op tot het heffen van boetes en van vergoedingen voor gebruik van

1. De Gorkumse kaart, gemaakt in opdracht van de dijkeemraden van de Alblasserwaard (Regionaal Archief Gorinchem, Hoogheemraadschap Alblasserwaard en Arkel beneden de Zouwe, inv.nr. 92).

2. De Leidse kaart, gemaakt in opdracht van de ambachtsheer van Alblasterdam (Universiteitsbibliotheek Leiden, COLLBN 051-26-001).

de polder Donkersloot. Hij voert dit proces tegen het Hoogheemraadschap van de Alblasterwaard. Met name het recht op aardhalen uit de polder ter versterking van de dijken van de Alblasterwaard en de vergoedingen hiervoor worden betwist. In 1549 stelt het Hof de ambachtsheer voor het grootse deel in het gelijk. Het Hoogheemraadschap gaat hier niet mee akkoord en brengt de zaak voor de Grote Raad van Mechelen. Hier volgt een beroep op de uitspraak van het Hof van Holland (1549-1579). Claes van Outheusden en Arent Coebel brengen namens de erfgenamen nieuwe feiten naar voren in de hoop wederom een gunstige uitspraak te krijgen tegen het heemraadschap. Vertraagd door de Tachtigjarige Oorlog zou de hele procedure een langshepend en moeilijk proces blijken maar uiteindelijk wijst de Raad in 1579 toch vonnis waarbij ze de eerdere uitspraak van het Hof van Holland bevestigd en de ambachtsheren in het gelijk stelt.

Ter verduidelijking bij het proces van 1545-1549 en om de complexe situatie ter plaatse inzichtelijk te maken voor de rechtbank zijn er minstens twee manus-

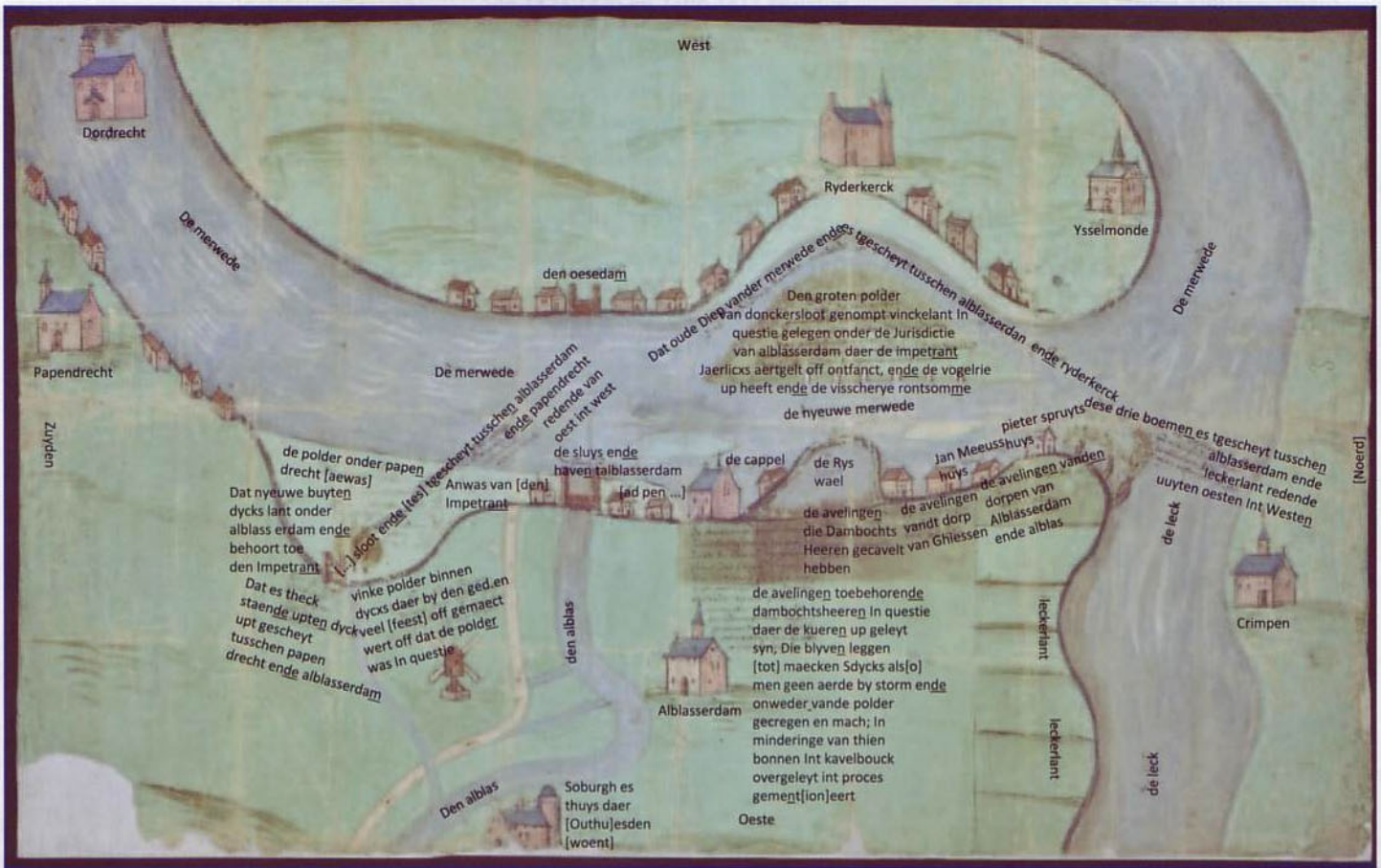

3. Passage over de Leidse kaart in een processtuk uit 1545 (Gemeentearchief Rotterdam, toegang 336, 15II, omslag A-S.)

criptkaarten gemaakt: De Gorkumse kaart en de Leidse kaart. Beide kaarten mogen gerekend worden tot de vroegste manuscriptkaarten uit het gebied. De Gorkumse kaart⁸ (zie afbeelding 1) is in opdracht van de dijkheemraden van de Alblasterwaard gemaakt door Symon de Scilder.⁹ Deze kaart wordt genoemd in een bijzonder verbaal van 15 oktober 1545 en behoorde bij het genoemde proces voor het Hof van Holland waarin een aantal notabelen een visuele inspectie uitvoeren in het gebied. Deze beschrijving levert unieke informatie op en met de manuscriptkaart in de hand kan bijna letterlijk een tocht door het landschap van 1545 gemaakt worden.

De Leidse kaart¹⁰ (zie afbeelding 2) is gemaakt in opdracht van Gotschalck van Outheusden, de ambachtsheer van Alblasterdam. Dit blijkt uit een processtuk uit 1545 waarin staat: "Item die

carthe bijden imp[er]ant[er] geproduceert is ongeverifieert nijet met allen co[n]corderende met die carthen bijd[en] gedaichdens geproduceert."¹¹ De impetrant in deze is Gotschalck van Outheusden. De door hem geproduceerde kaart wordt door de tegenpartij niet geaccepteerd, omdat deze niet overeenkomt met de door de kaarten die in opdracht van de dijkheemraden van de Alblasterwaard vervaardigd zijn. Men kan het niet eens worden over de juistheid van de ingetekende gebieden in relatie tot de aanspraken hierop. Dat de kaart door "de impetrant geproduceert" is wil niet zeggen dat Gotschalck van Outheusden de kaart zelf getekend heeft. Waarschijnlijk wordt ermee bedoeld dat de kaart in zijn opdracht getekend is. Uit het citaat valt overigens wel op te maken dat er door de tegenpartij meerdere kaarten voor het proces vervaardigd zijn. De Leidse kaart werd in 2008 aangekocht

4. Getranscribeerde teksten op de Leidse kaart.

via antiquariaat A.G. van der Steur in Haarlem. De kaart zou in de jaren 1990 geveild zijn bij veilinghuis Glerum. De exacte veiling en herkomst van de kaart is tot op heden echter niet achterhaald.

De objecten en teksten op de Leidse kaart

De Leidse kaart bevat een schat aan informatie in relatie tot het proces over de polder Donkersloot. De getranscribeerde teksten zijn weergegeven in afbeelding 4. Naast het feit dat de topografie van de Leidse kaart sterk afwijkt van de werkelijkheid zijn ook veel objecten op deze kaart fantasievoorstellungen. Voor kerken en huizen zijn steeds ongeveer dezelfde afbeeldingen gebruikt. De steden en dorpen op de kaart, Dordrecht, Papendrecht, Alblasserdam, Ridderkerk, IJsselmonde (mogelijk wordt het dorp Slikkerveen bedoeld) en Krimpen aan de Lek, zijn met een min of meer uniform getekende kerk weergegeven. Dordrecht ligt in de linkerbovenhoek en is in het water getekend. Verdere bebouwing is vrijwel uitsluitend langs de dijken van de Noord ingetekend.

De kerk van Papendrecht en de dijk met huizen aan de linkerkant is zeer schetsmatig weergegeven. In de buitendijks gelegen polder Nieuwland (lichtgroen) is een griendje weergegeven (bomen) en het scheidingshek tussen de heerlijkheid Papendrecht en Alblasserdam, maar vreemd genoeg niet het Noordhoekse Wiel. De enige molen op de kaart is die van de Vinkenpolder. Deze polder had al vóór 1514 windbemaling die uitwaterde in het riviertje de Alblas. Mogelijk heeft ze op de plaats gestaan van de zeer oude, achtkantige houten molen die uiteindelijk in 1944 verloren ging door brand.¹² Bij de molen staat een opvallende tekst "Vinke polder binnen dycx daer by den

ged[aagd]en veel [feest] oft gemaect wert off dat de polder was in questie". Er was blijkbaar discussie om welk gebied het nu ging.

Onder de molen vinden we Hof Souburg (afbeelding 5). Ook dit is een fantasievoorstelling. Wanneer het kasteel verloren is gegaan is niet zeker maar opgravingen spreken over een vierkante toren en niet een ronde zoals op de kaart is aangegeven. Helaas is een deel van de tekst moeilijk leesbaar maar waarschijnlijk staat er bij de afbeelding van Hof Souburg geschreven: 'Soburgh es thys daer [Outhu]esden [woent]'. Het geslacht Outhausden neemt in 1533 de

5. Fantasievoorstelling van Hof Souburg met ronde toren op de Leidse kaart.

6. Kapel naast het Rijzenwiel op de Leidse kaart.

7. De huizen met de namen van de bewoners Jan Meeuss en Pieter Spruyts op de Leidse kaart.

8. 'De polder in kwestie' Donkersloot op de Leidse kaart.

huidige Rijzenwiel. Eronder staat een tekst die een aanwijzing geeft over de opdrachtgevers van de kaart:

“de avelingen toebehorende damboschtsheeren In questie daer de kueren up geleyt syn, Die blyven leggen [tot] maecken Sdycks als[o] men geen aerde by storm ende onweder vande polder gecregen en mach; In minderinge van thien bonnen Int kavelbouck overgeleyt int proces gement[ion]ceert”

Een aveling is een strook land langs een dijk die voor de stevigheid van die dijk onaangeroerd moet blijven. Deze avelingen onder het Rijzenwiel zijn echter aangewezen door de ambachtsheren van Alblasserdam en andere dorpen om, als ze ‘bij storm ende onweder’ niet bij de polder Donkersloot kunnen komen, aarde te halen ter versterking van de dijken. Een opvallend detail bij dit stukje van de kaart is dat het land onder het Rijzenwiel donkerder is geschilderd dan de rest van de kaart. Het lijkt erop dat dit niet door (vieze) vingerwijzingen op de kaart donkerder is geworden, maar waarschijnlijk grensscheidingen (Blokweer) probeert weer te geven.

Verder de dijk volgend komen we een bijzonderheid tegen. De twee huizen die voor de drie bomen (die de grens markeren tussen Alblasserdam en Lekkerlant) staan hebben de namen van de eigenaren meegekregen (afbeelding 7). Het gaat om Jan Meeuss huis en Pieter Spruyts huis. Deze namen komen voor in het verbaal van 15 oktober 1545. Hoewel huizen lange tijd door dezelfde personen bewoond kunnen worden ondersteunt het de datering van de kaart. De exacte aangegeven locatie van beide huizen blijkt een belangrijk gegeven als we nogmaals naar het proces en het verbaal uit 1545-1549 kijken. Hier wordt gesteggeld over de grensscheiding tussen Alblasserdam en Lekkerlant (het huidige Nieuw-Lekkerland). De grensscheiding bij de Leidse kaart ligt in het verlengde van Jan Meeuwss huis. Op de Gorkumse kaart (die van de dijkheemraden dus) is de grensscheiding veel westelijker aangegeven, namelijk langs de sloot vanaf de Blokweerse molen naar de dijk, ongeveer ter hoogte van het huidige Oosteromse Wiel en de plaats waar nu de Molenkade loopt. Kortom de verwarring bij de hoge heren over de exacte grensscheidingen is compleet. Dit is niet zo vreemd want als je ook nu nog naar deze grensscheiding tussen Alblasserdam en Nieuw-

heerlijkheid over van Juliane Beuckelaer, dochter van de ambachtsheer van Alblasserdam Thomas Beuckelaer Symonsz. De Outheusdens zouden de heerlijkheid tot 1563 in bezit houden.¹³

Langs Souburg loopt het riviertje de Alblas richting de uitwateringssluus van Alblasserdam.

Halverwege vinden we de kerk van Alblasserdam die dateert uit ongeveer 1475. Rechts naast de sluis staat ‘de cappel’ getekend, aan het water van de Merwede (afbeelding 6). Er zijn indicaties dat er op deze plek, ten oosten van het Rijzenwiel, inderdaad een kapel gestaan heeft.¹⁴ Naast de kapel begint, sterk uitvergroot, de ‘Rys wael’; het

Lekkerland kijkt zie je dat de grens bij dit gedeelte niet langs de dijk loopt maar landinwaarts ergens vanaf de Molenkade door een stukje Nederwaard tot aan het huidige theater Biggelmee, net om de hoek bij Hotel Kinderdijk.

En dan de 'polder in kwestie':

Donkersloot. Gelegen tussen het sterk uitvergroot getekende Rijenwiel en de kerk van Ridderkerk. Erboven (in het water) staat geschreven:

"Dat oude Diep vander merwede ende es tgescheyt tusschen ablasserdan [sic] ende ryderkerck" (afbeelding 8). In de polder zelf staat de tekst: "Den groten polder van donckersloot genompt vinckelant In kwestie gelegen onder de Jurisdiction van ablasserdam daer de impetrant Jaerlicxs aertgelt off ontfanct, ende de vogelrie up heeft ende de vischerye rontsomme" Onder de polder, in het water de tekst "de nyeuwe merwede". Het mag duidelijk zijn dat de belangen van de ambachtsheer van Alblasserdam hier verdedigd worden. Opvallend is de tekst 'donckersloot genompt vinckelant'. Mogelijk werd destijds het land van de ambachtsheer tezamen 'Vinckelant' genoemd. Aan de linkerkant van de kaart tenslotte het dorp 'Ysselmonde' en langs de rivier de Lek, 'Crimpen', het huidige Krimpen aan de Lek.

Tenslotte

De voorlopige conclusie kan op basis van de teksten in de kaarten en het verbaal uit 1545 luiden dat de dijkheemraden voor het proces voor het Hof van Holland, hoogstwaarschijnlijk in het jaar 1545, een kaart hebben laten maken ter ondersteuning van het pleidooi een weideverbod uit te vaardigen op de 'polder in kwestie' en zeggenschap wilde hebben over het recht op aardhaling in polder Donkersloot. Dit is de Gorkumse Donkerslootkaart uit het dijkheemraadarchief, nu in het Regionaal Archief Gorinchem. De ambachtsheer van Alblasserdam, Gotschalck van Outheusden, heeft vervolgens in hetzelfde jaar een kaart laten maken waarop hij zijn aanspraken als ambachtsheer zichtbaar maakt en hij aangeeft waar, wanneer en door wie er aardhaling mag plaatsvinden en dat er keuren op liggen. Dit is de Leidse kaart.

Het onderzoek naar de geschiedenis van de polder Donkersloot is weerbarstig. Er

is nog onvoldoende onderzoek gedaan naar vroege bronnen. Het transcriberen van de zestiende-eeuwse processtukken, maar ook die van de zeventiende en achttiende eeuw tussen de ambachtsheeren van Alblasserdam en Ridderkerk is nodig. Ook archeologisch en geologisch onderzoek kan nieuw licht werpen op de soms complexe materie. De verwachting is dat de antwoorden niet altijd in overeenstemming zullen zijn met wat er tot op heden over Donkersloot geschreven is en misschien roepen sommige antwoorden wel weer nieuwe vragen op. Het onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van dit dynamische gebied blijft daarom onverminderd intrigeren en met de uitkomsten van het lopende onderzoek in het verschiet valt er nog waarschijnlijk nog heel wat te ontdekken. In het gratis *Biesbosch.nu Magazine* kunt u de voortgang van dit onderzoek op de voet blijven volgen in de reeks 'De Donkerslootse twisten' en de rubriek 'Mirakelse moeilijkheden'.

Noten

1. Henk van de Graaf, 'De Donkerslootse twisten. 440 jaar gesteggel en gekrakeel', *Biesbosch.nu Magazine* (mei 2011; september 2011; februari 2012; daarnaast verschijnt in *Biesbosch.nu Magazine* de rubriek 'Mirakelse moeilijkheden' van Henk van de Graaf, over de problemen die hij bij het onderzoek naar de kaart tegenkomt.
2. Peter van der Krogt, Lokale kaarten van Nederland uit de late Middeleeuwen. *Caert-Thresoor* 27 (2008): 29-42.
3. M. Donkersloot-de Vrij, *Topografische kaarten van Nederland uit de 16de tot en met de 19de eeuw. een typologische toelichting ten behoeve van het gebruik van oude kaarten bij landschapsonderzoek* (Alphen aan den Rijn: Canaletto, 1995): 9.
4. P.D.A. Harvey, Local and regional cartography in Medieval Europe. *The history of cartography vol. 3. Cartography in the European Renaissance*, ed. D. Woodward: 464-499.
5. M. Donkersloot-de Vrij, *Topografische kaarten van Nederland vóór 1750. Handgetekende en gedrukte kaarten, aanwezig in de Nederlandse rijksarchieven* (Groningen: Wolters Noordhoff/Bouma's Boekhuis, 1981): 23-25.
6. J. Buisman & A.F.V. van Engelen, *Duizend jaar weer, wind en water in de lage landen. Deel 2 1300-1450* (Franeker: Van Wijnen, 1996): 244-245, 265.
7. J.A.E. Kuys et al., *De Tielse kroniek. Een geschiedenis van de Lage Landen van de*

volksverhuizingen tot het midden van de vijftiende eeuw, met een vervolg over de jaren 1552-1566 (Amsterdam: Verloren, 1983).

8. Regionaal Archief Gorinchem, Hoogheemraadschap Alblasserwaard en Arkel beneden de Zouwe, inv.nr. 92.
9. Gemeentearchief Rotterdam, toegang 336, Eigenaren Polder Voor-Donkersloot en Woude, 15III, omslag 14.
10. Universiteitsbibliotheek Leiden, COLLBN 051-26-001.
11. Gemeentearchief Rotterdam, toegang 336, Eigenaren Polder Voor-Donkersloot en Woude, 15II, omslag A-S.
12. H.A. Visser, *Molenconstructies. De molens van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden* (Stichting Publicaties Alblasserdam en Vijfheerenlanden, 1993).
13. zie ook: Henk van de Graaf, 'Mirakelse moeilijkheden I: Onderzoek Donkersloot', *Biesbosch.nu Magazine*, mei 2011 [http://www.biesbosch.nu/magazine/0511/artikel_mirakelsemoeilijkheden01.htm]
14. Henk van de Graaf, 'Mirakelse moeilijkheden II: De kapel', *Biesbosch.nu Magazine*, september 2011 [http://www.biesbosch.nu/magazine/0911/artikel_mirakelsemoeilijkheden02.htm]

Summary

'The polder in question': The discovery of an unknown 16th-century legal map of the Donkersloot polder / Henk van de Graaf & Martijn Storms

In 2008 Leiden University Library acquired an early legal map of the Donkersloot polder (south-east of Rotterdam). Historical research indicated that the map most likely was made in 1545 by request of the lord of Alblasserdam, Gotschalck van Outheusden, for a legal dispute against the Water Board of Alblasserwaard. In Gorinchem Regional Archives is kept a map from the same year by the opponent. The Donkersloot polder was part of Alblasserdam, but because of floodings in the 14th and 15th centuries, it 'drifted' apart from Alblasserdam. In the legal dispute of 1545-1549 Van Outheusden tried to clarify that Donkersloot was part of Alblasserdam and that he had usage rights of the polder. Both parties accused each other that the other's map was inaccurate. In 1549 the Court of Holland justified the rights claimed by Van Outheusden for the greater part. The Water Board appealed but in 1579 the Great Council of Malines confirmed the Court's finding. In 1814 King William I decided to add the polder to Ridderkerk.

Caert Thresoor

Brussel, Halle, Vilvoorde:
een topografische
vergelijking naar Jacob
van Deventer

Natuurschoonwetkaarten
gered

De ontdekking van
een onbekende
proceskaart van de
polder Donkersloot

Kaart van de Tweede
Wereldoorlog van de
Stichting 1940-1945